

Lodewijk Ernst van Brunswijk-Wolfenbüttel

‘De dikke hertog’ 1718-1788

In oktober 1751 kreeg 's-Hertogenbosch een nieuwe gouverneur. Deze militaire functionaris stond in dienst van de Staten-Generaal en had niet alleen het gezag over de vesting Den Bosch en het garnizoen, maar had ook invloed op het stedelijk leven en de magistratuur en dan met name op de benoemingen van schout en schepenen.

Na de verovering van 's-Hertogenbosch in 1629 was de jaarlijkse vernieuwing van het stadsbestuur (op 1 oktober, ofwel met 'Bamis' = Sint Bavo) een stadhoudersprivilege geworden en tijdens stadhoudersloze tijdperken het voorrecht van de Staten-Generaal. Na de dood van stadhouder Willem IV in 1751 viel dat recht toe aan diens weduwe, de douairière Anna. De gouverneur, de hoogschout en de magistratuur van onze stad hadden het recht de prinses te adviseren in haar keus. Door zijn contacten met 'Den Haag' kon een gouverneur ook nog incidenteel de belangen van de stad behartigen.

Portret van de hertog in 1759 (zie ook illustratie omslag) (Foto: Stadsarchief)

Maar de hoofdtaak van de gouverneur was zijn zorg voor vestingwerken en garnizoenen. Over het algemeen dan, want de kersverse gouverneur waarover we hier praten, Lodewijk Ernst hertog van Brunswijk, was eigenlijk maar een parttime gouverneur. De man was een van de veldmaarschalken van Maria Theresia, keizerin van Oostenrijk. In 1747 werd hij door de pas aangestelde erfstadhouder Willem IV gevraagd om als veldmaarschalk in Nederlandse dienst te treden. Het zou zijn taak worden het verwaarloosde leger te reorganiseren; in de loop van zijn carrière groeide echter zijn politieke rol en dan met name zijn belang voor de Oranjedynastie.

In december 1750 aanvaardde Van Brunswijk in Den Haag de functie van gouverneur. Zijn traktement werd vastgesteld op 60.000 gulden per jaar. Als secundaire arbeidsvoorwaarde zou hij bovendien het eerste gouvernement krijgen dat vrijkwam. En dat werd Den Bosch. De stad was overigens na Sluis en Maastricht het belangrijkste gouvernement in de Republiek vanwege haar strategische ligging.

Gouverneur Van Brunswijk was dan wel in dienst van de Staten-Generaal en zoals we hebben gezien genoot hij een riant salaris, maar de stad droeg ook nog bij aan zijn inkomen. In 1751 zien we een post in de rekeningen van de stad van 1365 gulden, 17 stuivers en 8 penningen 'wegens een silveren fonteyne en coelvat': een geschenk aan de nieuwe gouverneur. Vanaf 1752 ontving de gouverneur jaarlijks 1.500 gulden van de stad.

Het is duidelijk dat Van Brunswijk niet altijd in de stad was. Het gezag over de vesting werd dan uitgeoefend door zijn plaatsvervanger, de commandant ofwel 'commandeur der

stad'. Deze kreeg ieder jaar de somma van 630 gulden. In de stadsrekeningen staan deze posten vermeld als 'Uitgaven aan recognitien die jaarlijks betaald worden'. De gouverneur was verplicht minstens 6 maanden per jaar op zijn post te zijn. Na 2 maanden vroeg hij echter toestemming naar Den Haag te mogen terugkeren. In 1755 kreeg hij totale ontheffing van de verplichting minstens een half jaar aanwezig te zijn in 'zijn' stad.

In 1751 stierf Willem IV; in februari 1752 werd Van Brunswijk representant van de minderjarige stadhouder Willem V in de functie van kapitein-generaal van de Unie (der Zeven Verenigde Provinciën); weduwe prinses Anna werd regentes. In januari 1759 overleed de moeder van Willem V en werd Van Brunswijk voogd over de 11-jarige erfstadhouder. Nadat de prins in 1766 meerderjarig was geworden bleef Van Brunswijk kapitein-generaal. Ook bleef hij een (invloedrijk) adviseur van de stadhouder. De hertog kreeg als een van de hoofdfiguren van de stadhouderlijke partij veel kritiek te verduren van de anti-Oranjegezinde Patriotten. In de loop van de Vierde Engelse Oorlog (1780-1784) groeide de kritiek op de anti-Franse gezindheid van de stadhouderlijke partij. In mei 1782 trok Van Brunswijk zich zelfs terug in 'zijn' 's-Hertogenbosch. Uiteindelijk werd de hertog op 14 oktober 1784 gedwongen zijn ambten neer te leggen vanwege zijn invloed op Willem V en moest hij het land verlaten.

Lodewijk Ernst werd spottend 'de dikke hertog' genoemd. Zijn gezetheid dankte hij aan een veldtocht tegen de Turken, waarbij het paard onder hem vandaan werd geschoten en Lodewijks teelballen verdwenen. Zijn huishouding raakte in de war en dat bezorgde hem zijn forse gestalte.